

Historical Roots of the Russian-Ukrainian War: the Mental Dimension

UDC: 94:159.922.4](477+470) «20»

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723109>**Nikiliev Oleksandr**Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0002-9918-3999>, o_nikiliev@i.ua*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

Abstract

The historical origins of Russia's aggressive policy towards Ukraine are considered. **The goal** is to identify the factors that contributed to the formation of the mentality of imperialism, the great power of chauvinism and the outbreak of war among Russians. **Research methods:** historical-genetic, historical-comparative, historical-typological.

The results of the study show that the prerequisites for the conflict were laid from the Middle Ages, continued in the Soviet era and the post-Soviet period. Encroachment of the territories of other peoples was considered in the Russian Empire as "collecting", and the status of these lands in the minds of generations was defined as "originally Russian". The peoples of these territories were considered "foreigners". They developed a sense of inferiority. The policy aimed at the elimination of Ukrainian identity has been revealed. The results of this policy are described. That the victory of the Bolsheviks in the civil war and the creation of the Soviet Union practically did not change the consciousness of the party itself, and Russian society. The history of the new state and the union republics was interpreted through the prism of the Russian-imperial vision. The situation began to take on even greater proportions after the end of the Second World War. Russification accelerated throughout the country. In Ukraine, this has acquired the features of denationalization. The process was accompanied by the spread of contempt for the national culture and language, the perception of everything Ukrainian as inferior. This orientation was fully manifested after the collapse of the USSR. This situation was actively used by the leadership of the Russian Federation. The process intensified with the coming to power of Putin. In Russia itself, since 1991, the policy of forming in the minds of its population the fact of the collapse of the USSR as a historical injustice. The idea that Russia had lost its "originally Russian" territories was systematically implanted in the minds of its citizens.

It is **concluded** that in this way Russian society was prepared for the realization of the idea of reviving the USSR by force. The educational and information policy of the leadership of the Russian Federation acted as the means of militarization and mobilization of Russian society.

Keywords: Russian-Ukrainian war, Ukraine, Great Russian chauvinism, mentality, racism, nationalism

Історичні корені та передумови російсько-української війни: ментальний вимір

Нікілєв Олександр*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Анотація

Розглядаються історичні витoki агресивної політики Росії щодо України. Ставиться **мета** показати фактори, що сприяли формуванню у росіян менталітету імперськості, великодержавного шовінізму та розв'язанню війни. **Методи дослідження:** історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний.

Результати дослідження. Показано, що передумови конфлікту закладалися з середньовіччя, тривали в радянську епоху та часи пострадянського періоду. Загарбання територій інших народів розглядалося в Російській імперії як «собіраніє», а статус цих земель у свідомості поколінь визначався як «ісконно руськіє». Народи цих територій вважалися «іногородцями». У них формувалася свідомість меншовартісності. Розкрито політику, спрямовану на ліквідацію української ідентичності. Охарактеризовано результати цієї політики. З'ясовано, що перемога більшовиків у громадянській війні і створення Радянського союзу практично не змінили свідомість в самій партії і російського суспільства. Історія нової держави та союзних республік трактувалася через призму російсько-імперського бачення. Ситуація почала набувати ще більших масштабів після закінчення Другої світової війни. Прискорилося по всій країні русифікація. В Україні це набуло рис денаціоналізації. Процес супроводжувався поширенням проявів зневаги до національної культури, мови, сприйняттям всього українського як меншовартісного. Така зорієнтованість з усією повнотою проявилася після розпаду СРСР. Цією ситуацією активно користувалося керівництво Росії. Процес посилювався з приходом до влади Путіна. В самій Росії з 1991 р. провадилася політика формування у свідомості її населення факту розпаду СРСР як історичної несправедливості. Її громадянам системно вкладалося думка, що Росія втратила свої «ісконно руськіє» території.

Робиться **висновок**, що у такий спосіб відбувалося підготовка російського суспільства до реалізації ідеї відродження СРСР у силовий спосіб. Освітня та інформаційна політика керівництва РФ виступала як засіб мілітаризації й мобілізації російського суспільства.

Ключові слова: російсько-українська війна, Україна, великоросійський шовінізм, менталітет, рашизм, націоналізм

Вступ.

Події, що тривають у нашій країні з лютого 2014 р. і особливої трагічності набули з лютого 2022 р., у значній частині українського суспільства викликають питання: «Як так могло трапитися, що один «братський народ» напав на інший «братський народ». Багато людей не зовсім розуміють справжні причини українсько-російської війни, зводячи їх до патологічної агресивності господаря Кремля чи злочинних маніпуляцій керівництва сусідньої держави з громадською думкою істориків та мас-медіа (див. напр. Мирослава Барчук «Убила б його. Вони не винні, це Путін одурманив і жене на забій» (Мирослава Барчук, 2023).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

З початком війни актуалізувалися дослідження, де аналізуються фактори, що спричинили цю трагедію. Зусилля дослідників зосередилися на висвітленні історичних (Залізник, 2016), етнокультурних (Чирков, 2017), історіософських (Ситник, 2017) та ідеолого-політичних (Лозовий, 2018; Примаченко, 2017; Удод, 2022) причинах війни. Предметом уваги науковців стали і регіональні чинники причин російської агресії. У першу чергу це Схід, Південь та безпосередньо Крим, стосовно яких висвітлюється позиція російської влади з дореволюційних часів і до теперішнього періоду (Жиров, 2014; Тодоров, 2015; Турченко, 2016). Проте, попри значне коло праць, присвячених аналізу причин війни, залишається ще чимало аспектів, що потребують свого висвітлення. До їх числа, зокрема, належить і такий, як фактор ментальності та його роль у розв'язуванні війни. Тож метою даного повідомлення є спроба, до певної міри, заповнити існуючі у цьому питанні наукову прогалину і *проаналізувати як формування у росіян впродовж багатьох століть імперської ментальності впливало на свідомість як їх самих, так і представників неросійських народів, зокрема й українців, що зрештою, стало причиною російсько-української війни.*

Результати дослідження.

Слід зазначити, що витоки цієї трагедії беруть свій початок не з 2023, і не 2014 р., а ще з часів захоплення (за російською термінологією – «воссоединенія») московським князем Олексієм Михайловичем українських земель. З тих часів у населення Московії щодо українців, як і щодо інших народів, відбувається формування свідомості про вищість московитів (з початку XVIII ст. – росіян) відносно етносів приєднаних територій. З подальшим формуванням імперії така свідомість поступово переростає у великодержавний шовінізм. І тому, на офіційному рівні були великороси, представники «державної народності» як правляча, імперська нація, і – «кінородці», які складалися з усіх захоплених, загарбаних, «включених» шляхом дипломатичних маніпуляцій, народів та їхніх територій. І вони

(ці народи) всі розглядалися великоросами як меншовартісні. А паралельно з цим російські історики, починаючи В. Татищева, М. Щербатова, продовжуючи Н. Карамзіним, С. Соловйовим, В. Ключевським та іншими у концептах історії російської держави, на основі яких писалися шкільні підручники, через які формувалася свідомість всіх громадян імперії, вкладалося в свідомість на рівні ще початкової і середньої школи, ці захоплення, загарбання, приєднання, як «собіраніе русских земель». І формувалася свідомість у всіх їхніх жителів статусу меншовартісності, з одного боку, та статусу їхніх споконвічних територій в ній як «ісконно русских» – з іншого.

У цій ситуації відбувалося й формування загальноросійського бачення українців, як і інших народів, меншовартісним народом, «малороссами», порівняно з росіянами – «великороссами». Тобто, у розумінні, що українці – це росіяни, але трішечки не такі, не повні росіяни. Тому й є малороси. І у росіян формувалося ставлення до українців частково поблажливе, частково зневажливе. Сформувалися російські стереотипи в оцінках характеру і поведінки українців що це трішки недалеко, хитруваті, заздрисливі люди.

З часів Петра I та Катерини II всіляко віталися шлюби між «великороссами» і «малороссами». Для цього навіть запроваджена була така політика. Катерина писала, що з українцями не можна поводитися як з чужими, навпаки треба робити все, щоб вони обрусіли. Тому аристократія Московії швидко породичалася з верхівкою української козацької старшини (Скоропадський, 1995). Водночас мав місце й інший процес. А саме, переслідування різного роду виступів представників різних верств українського населення, у разі хоч натяку на прояв елементів української самоідентифікації. І трактувалося царською владою це як «мазепинство». Тобто, найменший прояв самоідентифікації, переслідувався і засуджувався як прояв сепаратизму, намагання «виломитися» з російського імперського територіального і ментального простору, з «русского міра» починаючи з часів Петра I, Катерини II і завершуючи останнім двадцятиріччям XX ст. Людей, які навіть у площині культурницькій намагалися принести хоч якусь користь українству – вважали мазепинцями, тобто людьми антиросійськи налаштованими, і піддавали всіляким переслідуванням (Дорошенко, 1992; с. 151-153, 204; Чикаленко, 2003, с. 103-116, 131, 135, 139, 145, 210, 242, 279-280, 320, 358).

Уже на середину XIX ст. всі громадяни російської імперії, отримували освіту (від початкової до вищої) російською мовою, і нею формували свої уявлення про російську державу як свою рідну – російську. Особливо це стосувалося освічених її категорій. Тож вони клали на «алтарь Российского Отечества» свої таланти. Тобто свідомо і віддано працювали

як представники «русского народа». Це і науковці, і письменники, і композитори, і військові, представники духовного сану, цензори, поліціянти тощо. Тобто мала місце ситуація, що частина українців, щоб реалізуватися, асимільовувалася мовно, культурно, релігійно, ментально. І їхні нащадки вже вважали себе «великороссами», пориваючи зі своїм етнічним і родинним корінням, ідентифікуючи себе як російського письменника, художника, композитора тощо. Головною причиною такої ситуації було те, що особливе значення мала російська культура, культура імперської нації як державної, яка значно впливала на всі категорії населення у всіх сферах їхньої діяльності як у часі, так і у просторі. До того ж російська мова була мовою комунікації державної вертикалі влади, місцевої адміністрації з населенням, адміністрації підприємств з робітниками, мовою державних, освітніх і культурних закладів, мовою художньої і початкової літератури. Мовою пануючої нації. Тому мови етнічних меншин – «іногородцев», як у Російській імперії називали всіх неросіян, у тому числі й українців, були витіснені на периферію, розглядалися як меншовартісні.

Це проявлялося і в політичній сфері. Значна частина представників української молоді поповнювали ряди російських народницьких організацій у XIX ст. а на поч. XX – російських партій різного ідеологічного спрямування (Висоцький, 2004, с. 22-76; Врадій, 2011, с. 4-18; Дорошенко, 1992, с. 312-322). Від консервативних «конституційних демократів та «октябристів» до лівих: власне російських соціалістів-революціонерів та соціал-демократів.

Соціалістичні партії, як і всі інші у своїх програмах відображали об'єктивну реальність Російської імперії. А саме, виходили з інтересів пануючої – російської – нації, а не всіх народів, що її населяли. Це помітив і описав у своїх статтях 1907-1920 рр. ще Микола Донцов, який у другій Державній думі Російської імперії редагував газету української фракції «Наша думка», і таким чином перебував у самому центрі політичного життя і мав можливість безпосередньо – з «середини», – спостерігати та аналізувати партійні табори, провідних діячів та їхню діяльність. Саме ця аналітика і привела його до висновку, що, незалежно від ідеологічної орієнтації – «монархісти», «консерватори», «конституційні демократи», «октябристи», «ліберали» чи «соціал-демократи», – кожен російський політичний табір, кожен російський політик є патріот власне російської нації, тобто – російський націоналіст, але при цьому просякнутий шовіністичною ненавистю до всього українського (Донцов, 2011, с. 250). Наприклад, він проаналізував виступи російських соціал-демократів, протоколи партійних з'їздів, політичні заяви їхніх вождів, теоретичні статті провідних діячів і їх шовіністичну упередженість в українському питанні,

їхній імперський спосіб мислення, невизнання за українцями права на автономію (Донцов, 2011, с. 75; Донцов, 2011, с. 54-66; Донцов, 2016, с. 104). В своїх статтях він показав спорідненість поглядів на Україну російських соціалістів з поглядами російських шовіністів і реакціонерів із крайньо правої, так званої «чорносотенної», організації «Союз русского народа», та традиційної великодержавницької політики царату.

І це з особливою силою проявилось у період визвольних змагань, коли і монархісти і соціалісти всіх штибів, у тому числі Тимчасовий уряд демократичної Росії, одностайно виступали проти будь-яких проявів української самоідентифікації. У 1917 р. він писав: «Стара Росія признавала, що лише центральне правительство має регулювати життя поодиноких – в тім числі і нашої – націй Росії. Нова Росія твердить, що лише центральному парламентові прислуговує це право. Ні одна, ні друга, одначе, права самої нашої нації на автономію не визнає» (Донцов, 2001, с. 79).

Це стосувалося й російської соціал-демократичної партії (більшовиків), очолюваної Леніним, яка і по назві і по духу була російською, а не всеросійською. Її ідеологи і керівники у ставленні до всіх, окрім російського, народів, керувалися твердженнями засновників марксизму, що «неісторичні» нації є контрреволюційними, тож всі їхні, у тому числі й соціалістичні, політичні партії є контрреволюційними, ворожими, з яким треба боротися («...неісторичні нації не мають жодних конечних підстав для дальшого розвою, цілим ходом історії вони засуджені на загин, і тому вони контрреволюційні») (Донцов, с. 2011, 73).

Зі встановленням в ході громадянської війни своєї влади в імперії російська імперська сутність більшовицької партії не змінилася. Вона була лише вимушено, для збереження своєї перемоги в країні, де нація, яку вона представляла, становила лише відносну більшість – 44,6 % (Російська імперія, 2023), визнати рівноправність всіх народів не змінивши до них великоросійського зверхнього ставлення – давши їм офіційну доволі принизливу назву – «нацмени» (від російського «національніє меньшинства»), і в нових історичних умовах продовжити свою національну політику в інтересах як власних, так і цієї відносної національної більшості. Лише у 1925 р. в умовах розпочатої коренізації слово «російська» в її назві було замінено на – «всесоюзна». Проте, це не змінило суті партії. І з особливим цинізмом і жорстокістю це проявилось у 1930-х рр., коли, зміцніла партійно-державна більшовицька система розпочала згортання і ліквідацію коренізації, що супроводжувалося різного роду ідеологічними кампаніями, закриттям освітніх і культурних закладів, репресіями щодо представників національної інтелігенції, селянства і робітництва.

Перемога більшовиків і створення Радянського союзу практично не змінило свідомість і в самій партії, і в її керівництві, і російського суспільства.

Адже люди, з їх свідомістю, сформованою ще в умовах царської російської імперії, зі зміною назви своєї країни, нікуди з неї не ділися і продовжили своє функціонування в старій, по суті, країні, але під новою її назвою. Сама партія, більшість якої становили росіяни, залишалася по суті бути російською партією, її центр знаходився у столиці Росії – Москві, вищі державні і господарські органи знаходилися також там. Тож партійні організації республік, як і України, були не в союзі з російською комуністичною партією (більшовиків), а її філіями. Точно так, як і державні та господарські республіканські органи. Фактично державоутворюючою республікою в СРСР була РСФСР а інші – були на правах її автономій.

Історія «нової» держави та союзних республік в ній трактувалася крізь призму російсько-імперсько-більшовицького бачення. Тобто як історія переможців з точки зору переможців. Тож нові покоління громадян українських громадян, що народилися вже у радянські часи і отримали вже радянську освіту російською мовою, писали, листувалися з рідними і друзями, думали російською, набували нею знання, також почали сприймати це бачення.

Ситуація почала набувати ще більших масштабів після закінчення Другої світової війни. З якої СРСР вийшов переможцем. Почалося на міжнародній арені просуватися, паралельно з поняттям «Радянський союз» – поняття «Росія», замість «радянські люди» – «русские». Активно до цього було долучене мистецтво, культура та література. Люди старшого покоління пам'ятають, що пісні про війну були лише російські. Від «Катюші», «Вставай страна огромная..», «Бьются в тесной пещурке огонь..», «Соловьи, соловьи, не тревожьте солдат» до пісень повоєнних років: «Солдатская песня» (...«если надо – повторим»), «День победы» та багато інших. При цьому проводилася в них думка, не про солдат радянських, а про російських – «русских». Наприклад роман Л. Леонова «Русский лес», роман К. Симонова «Русские люди», або пісні «Хотят ли русские войны» «Вставай, русские», «Что может быть лучше России» тощо.

Прискорилося по всій країні русифікація. В Україні це набуло рис денаціоналізації. Тут було створено потужний військово-промисловий комплекс підприємств, підпорядкованих напряму Москві, чим посилювалася прив'язка у різних формах їхніх працівників до Центру, збудовано великі підприємства союзного значення інших галузей промисловості, на зведенні яких працювала молодь зі всього Радянського союзу, передусім – з Росії, яка потім і осідала на новому місці, створювала сім'ї. Все це, природно, сприяло поширенню як на виробництві, так в суспільно-громадському житті, в побуті російської мови, російсько- та москвоцентричних настроїв. В результаті зростає в різних галузях економіки, культури, науки орієнтація на Москву. Особливо

у промислово насичених регіонах. Там швидкими темпами почав йти процес відкриття російськомовних середніх навчальних закладів. Дитячі дошкільні установи були лише російськомовні. У містах а потім і в сільській місцевості у всіх сферах все більшого поширення набуває російська мова. У свідомості багатьох українців формується думка, що лише у Москві можна досягти кар'єрного успіху. В середній школі стає не обов'язковим вивчення української мов. Цей процес супроводжувався поширенням проявів зневаги до національної історії, культури, мови сприйняттям всього українського як менш вартісного (Нікілев, 2022, с. 46-64). Така зорієнтованість з усією повнотою проявилася після розпаду СРСР.

В нових соціально-економічних і гео-політичних умовах свідомість значної частини керівників промислових підприємств, силових структур, які працювали в системі, зорієнтованій на Москву – столицю СРСР, власників великих бізнесів, широких верств населення України, особливо промислово розвинутих регіонів, діячів культури, шоу-бізнесу, науковців, по інерції продовжувала орієнтуватися на Москву. При цьому вони розглядали Україну як менш вартісне державне утворення.

Такою зорієнтованістю українського суспільства з самого початку почало активно користуватися керівництво Російської федерації. Особливо цей процес посилювався з приходом до влади в Росії, ставленика КДБ Путіна. Для цього були залучені і спецслужби (хоча у міждержавних двосторонніх договорах новостворені країни гарантували не провадити розвідувальної діяльності одна проти одної). Вони почали вербувати своїх агентів та агентів впливу у різних сферах економічного, культурного, громадсько-політичного, духовного життя країни. Про це свідчив й голова Служби зовнішньої розвідки України у 2005–2010 роках М. Маломуж: «Після розпаду СРСР в Україні залишилося багато прихованої російської агентури, яка просувалася у найвищі ешелони влади» (Маломуж, 2023). Водночас посилено і системно в свідомість громадян нашої держави проводилася думка, що Росія – це колишній Радянський Союз і в ній так же добре все, як і за часів СРСР.

Зацікавлювалися фінансово власники та менеджери українських телеканалів і кінопродюсери, щоб обмежувати просування на кіно та телеекрани українських акторів та української кіно- і телепродукції. Та надавання переваг у цій сфері російським акторам та російській кіно- і телепродукції російському трактуванню української історії. Як засвідчує українська акторка Міла Сивацька: «90% серіалів, котріє знімались в Україні, знімались на російські дінгї. Все шло на наші і російські канали» (Сивацька, 2023).

Велика роль відводилася засобам масової інформації, які у різних формах і на постійній

основі проводили ідею двох братських народів та займалися дискримінацією політики української влади, діяльності всіх урядів держави, її вищого керівництва, історичних осіб України, особливо – представників визвольних змагань.

Активно використовувалися російські банківський та промисловий бізнеси. Вони, за підтримки російської влади, купували українські підприємства та банківські установи і входили або як гравці та монополісти на український ринок, або банкрутували придбане, щоб прибрати конкурентів та ослабити економічні позиції української держави.

З перших же років незалежності системно створювалися фінансово та організаційно підтримувані сусідньою державою проросійські партії, різного роду громадські організації як всеукраїнського так і регіонального рівнів, особливо в Криму, на Сході та Півдні України. Які під гаслами повернення до єдиної держави Радянський союз, або утворення незалежних від України місцевих державних утворень формували у свідомості українськи громадян антиукраїнські та проросійські настрої (Белов, Кудінов, & Гребенюк, 2017, с. 10-270).

Здійснювалося системне ослаблення міці збройних сил країни. Особливо активно російськими спецслужбами провадилася антиукраїнська діяльність на Чорноморському флоті. Використовувалася там така особливість як спільне базування флотів обох країн на території Кримського півострова. При цьому ненав'язливо але перманентно демонструвалися переваги у забезпеченні фінансово-матеріальних та соціально-побутових потреб російських офіцерів у порівнянні з їх українськими колегами. Це створювало основу для сумнівів у багатьох з них щодо потреби української держави у їхній професії, знаннях тощо. В результаті поступово створювалося підґрунтя для активної вербувальної діяльності. У першу чергу серед вищого керівного складу ВМС України в Севастополі, в тому числі – служб контррозвідки і розвідки, радіорозвідки, радіоелектронних засобів боротьби з ворогом. Серед службовців СБУ, МВС, юстиції та прокуратури. Серед бізнесменів, депутатів Кримського парламенту, криміналітету.

Українська влада та спецслужби на такі дії реагувала надто мляво. Тим більше коли президентом було обрано Януковича і всю владу в Україні узурпувала Партія регіонів. О. Скипальський, у 1992-1994 рр. – начальник Головного управління розвідки Міноборони заявляв в одному з інтерв'ю: «Уже в усіх на слуху прізвище Соколовського чи, там, Медведчука. Професіонали Служби безпеки знали, що він агент, що він працює на Росію. Візьміть наступну персону: Деркача-молодшого. Ну, усім було зрозуміло те, що він випускник академії ФСБ уже тоді. І академія ФСБ не випускала людей, які не приймали там присягу, не давали певні гарантії. Ну що, не знала СБУ про те, скільки мільйонів грошей отримують комуністи,

отримують соціалісти, вітренчихи і так далі? Знали» (Скипальський, 2023).

У керівні органи силових структур були інфільтровані агенти впливу Москви та прямі агенти ФСБ та ГРУ генштабу збройних сил Росії. Генерал Маломуж зазначав, що «серед керівників СБУ були агенти Росії. Їх більше ніж двоє» (Маломуж, 2023). Навіть очільниками Міністерства оборони України та її Служби безпеки стали громадяни Росії (Новий голова СБУ, 2013; Новий міністр оборони, 2012). Ексглава контррозвідки країни В. Кондратюк зазначав, що українська влада впродовж всього періоду незалежності України була насичена російськими агентами (Ексглава ГУР, 2023).

Паралельно з підривною діяльністю в Україні, в самій Росії, починаючи з 1991 р. активно, масовано і у різні способи провадилася цілеспрямована інформаційна політика, метою якої було формування свідомості у її населення факту розпаду СРСР як історичної несправедливості, яку слід виправити. Поволі але системно впродовж трьох десятиріч років вкладалося в свідомість жителів сусідньої держави думка, що Росія втратила значні свої території. Фактично відбувалося підготовка суспільства до реалізації ідеї відродження СРСР у силовий спосіб шляхом возвеличування Росії. І освітня та інформаційна політика в РФ виступала як засіб мілітаризації й мобілізації російського суспільства. Тож керівництву вдалося добитися того, що імперський дух пронизав у країні, практично, абсолютну більшість людей різних його соціальних категорій. Навіть демократів і лібералів. Хоча й їхнє мислення не відрізнялося у цьому плані щодо України від мислення інших громадян Росії з часів російської імперії. Адже ще у 10-х рр. ХХ ст. М. Донцов писав, що ліберальні кола російського суспільства буквально заражені бацилою націоналізму (Донцов, 2011, с. 167) і це негативне ставлення до «братських» українців, – мало тенденцію до зростання: «...відношення до нас російського лібералізму, ми бачили, що воно є різко негативне. Аналіза причин даного відношення до українства переконала нас, що воно (відношення) має тенденцію зростати» (Донцов, 2001, с. 78).

На початок 2014 р. вище керівництво Росії дійшло висновку, що склалися зовнішні і внутрішні фактори для початку реалізації плану по відновленню колишньої імперії, що населення Росії підготовлене до сприйняття і всебічної підтримки таких дій по виправленню «історичної несправедливості» і поверненню «ісконно руських земель», «утрачених» нею в результаті «недалекоглядних» дій політиків-демократів на чолі з Б. Єльциним. І населення України у своїй більшості не буде проти цього.

Висновки.

Російсько-українська війна що розпочалася у лютому 2014 р. є не випадковим епізодом в історії стосунків України і Росії. Вона є результатом

декількасотрічного перебування українців у складі російської, пізніше – радянської імперії, яке поколіннями супроводжувалося цілеспрямованою політикою розмивання їхньої ідентичності і формуванням свідомості меншовартісності. Тож впродовж всього періоду незалежності частина наших громадян демонструвала запопадливість перед Росією, щиро вважаючи, що в цій державі все незрівнянно краще з вирішенням соціальних, побутових, економічних проблем. Тобто все так, як було колись у Радянському Союзі у висвітленні радянської пропаганди. Ця позиція цілеспрямовано і перманентно впродовж всього періоду незалежності України всілякими способами підтримувалася і підживлювалася російською владою, її пропагандою і спецслужбами. Водночас, паралельно, в російському етнічному, суспільному і державному середовищі правлячими колами Російської імперії, пізніше – Радянського союзу та Росії, у том числі

й спадкоємицею російської соціал-демократичної партії більшовиків Леніна – комуністичною партією спочатку СРСР а потім – Російської Федерації, тривав процес формування російського великодержавного шовінізму, серйозним викликом для якого став розпад Радянської держави, який росіянами і, у першу чергу, правлячою елітою цієї держави, був сприйнятий як катастрофа. Тож керівництво Росії, з перших часів проголошення колишніми республіками СРСР своєї незалежності, а надто за часів Путіна, почало вести цілеспрямовану роботу, спираючись на шовіністичну свідомість підданих, по підготовці російської армії і російського суспільства для відновлення території Російської імперії часів Радянського союзу збройним шляхом і на поч. 2014 р. вирішило, що умови для реалізації плану відтворення великої Росії у рамках бодай СРСР, склалися. Його дії беззаперечно будуть підтримані російським суспільством, і знайдуть не меншу підтримку в – українському.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Белов, О. Ф., Кудінов, С. С., & Гребенюк, В. М. (Eds.). (2017). *Ідеологічне та квазіправове обґрунтування Російською Федерацією анексії Автономної Республіки Крим*. Київ: НА СБУ.
- Висоцький, О. Ю. (2004). *Українські соціал-демократи та есери: досвід перемог і поразок*. Київ: Основні цінності.
- Врадій, С. А. (2011). *Анархо-комуністичний рух на Півдні України у 1905–1910 рр.* (Автореферат дисертації кандидата історичних наук: 07.00.01). Дніпро.
- Донцов, Д. (2001). Сучасне політичне положення нації і наші завдання Твори. Т.1. *Геополітичні та ідеологічні праці*, (с. 67-90). Львів: Кальварія.
- Донцов, Д. (2011). Енгельс, Маркс і Ляссаль про неісторичні нації. Вибрані Твори. У 10 томах. Т. 1 *Політична аналітика (1912-1918)*, (с. 65-89). О. Баган (Упорядник). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д. (2011). Русский империализм и украинское движение. Вибрані твори: в 10 т. Т. 1. *Політична аналітика (1912-1918 рр.)*, (с. 167-172). О. Баган (Упорядник). Дрогобич-Львів: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д. (2011). Українська відправа російському лібералізму. Вибрані твори: в 10 т. Т.1. *Політична аналітика (1912-1918 рр.)*, (с. 243-245) Дрогобич-Львів: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д. (2016). Русский империализм и украинство. Вибрані твори: в 10 т.: Т.10. *Твори різних періодів*, (с. 104-108). О. Баган (Упорядник). Дрогобич-Львів: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д. (2016). Українське питання і російська соціал-демократія. Вибрані твори: в 10 т. т. 10. *Твори різних періодів*, (с. 54-66). О. Баган (Упорядник). Дрогобич; Львів: ВФ «Відродження».
- Дорошенко, Д. І. (1992). *Нарис історії України*. У 2-х т. Т. II. Київ: Глобус.
- Екслава ГУР Кондратюк: *Українська влада протягом 32 років була нафариширована російською агентурою*. (2023, Серпень 15). Відновлено з <https://gordonua.com/ukr/publications/ekshlava-hur-kondratjuk-1676851.html>
- Жиров, Г. Б. (2014). Анексія Криму, причини та наслідки. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*, 45, 68-72.
- Залізник, Л. (2016). Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014–2016 рр. *Українознавство*, 3(60), 26-39.
- Лозовий, В. С. (2018). Маніпуляції історією як інструмент політики розколу України: стратегії та практики конструювання антиукраїнської ідентичності на Донбасі. *Стратегічні пріоритети*, 3/4, 146-154.
- Маломуж: *«Серед керівників СБУ були агенти Росії. Їх більше ніж двоє»*. (2023, Лютий 12). Відновлено з <https://gordonua.com/ukr/news/politics/malomuzh-sered-kerivnikiv-sbu-buli-agenti-rosiji-jih-bilshe-dvoh-1650059.html>
- Мирошлага Барчук *«Убила б його. Вони не винні, це Путін одурманив і жене на забій»*. (2023, Серпень 15). Відновлено з <https://gordonua.com/ukr/blogs/miroslava-barchuk/ubila-b-joho-voni-ne-vinni-tse-putin-odurmaniv-i-zhene-na-uboj-tsilij-den-dumaju-pro-tsju-rozmovu-i-pro-te-u-skilkokh-holovakh-probujut-primiritisja-vrosli-u-svidomist-radjanski-mifi-i-realnist-1677394.html>
- Нікілев, О. (2021). Україна у контексті мовної політики держави середини 1940-х – кінця 1980-х рр. (на прикладі Дніпропетровщини). *Грані*, 24(2), 46-64. <https://doi.org/10.15421/172114>
- Новий голова СБУ – офіцер російської армії. (2013, Січень 10). Відновлено з <https://www.holosameryky.com/a/tl-yakymenko/1581559.html>
- Новий міністр оборони отримав громадянство України. (2012, Квітень 11). Відновлено з <https://www.unian.ua/politics/635413-noviy-ministr-oboroni-otrimav-gromadyanstvo-ukrajini-lishe-6-rokiv-tomu.html>

- Примаченко, Я. (2017). Історична політика РФ та її вплив на території південно-східної України та АР Крим в контексті «руського мира». *Регіональна історія України*, 11, 101-132.
- Російська імперія. (2023). Відновлено з https://uk.wikipedia.org/wiki/Російська_імперія
- Сивацька М. Інтерв'ю GLOSTER FM. (2023, Лютий 12). Відновлено з <https://life.nv.ua/znamenitosti/mila-sivackaya-rasskazala-kak-ee-razozlil-akter-iz-rf-sokolovskiy-chto-aktrisa-emu-otvetila-50303781.html>
- Ситник, О. (2017). Історичні витоки російсько-української війни 2014–2017. *Східноєвропейський історичний вісник*, 2, 71-81.
- Скипальський О. в гостях у Гордона. (2023, Лютий 15). Відновлено з <https://www.youtube.com/watch?v=fquqHKWA65Y>
- Скоропадський, П. (1995). *Спогади, (кінець 1917 – грудень 1918)*. Київ-Філадельфія: Інститут східно-європейських досліджень.
- Тодоров, І. Я. (2015). Сучасна україно-російська війна: витоки і геополітичний вимір. *Схід*, 3, 74-77.
- Турченко, Г. Ф. (2016). Історична наука і сучасна гібридна війна Росії проти України. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 46, 295-301.
- Удод, О. (2022.). Історична політика в РФ як чинник мілітаризації та мобілізації російського суспільства. *Український історичний журнал*, 4, 12-14.
- Чикаленко, Є. (2003). *Спогади (1961-1907)*. Київ: Темпора.
- Чирков, О. (2016). Етнічний чинник в агресії Російської Федерації проти України: Етнокультурна історія Південно-східних українських земель і сучасні маніпуляції Кремля. *Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики*. П. П. Гай-Нижник (наук. ред.), Л. Л. Залізняка, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, & Л. В. Чупрій. Київ: Леся.

REFERENCES

- Belov, O. F., Kudinov, S. S., & Grebenyuk, V. M. (Eds.). (2017). *Ideological and quasi-legal justification of the annexation of the Autonomous Republic of Crimea by the Russian Federation*. Kyiv: NA SBU.
- Chikalenko, E. (2003). *Memories (1961-1907)*. Kyiv: Tempora.
- Chirkov, O. (2016). The ethnic factor in the aggression of the Russian Federation against Ukraine: Ethnocultural history of South-Eastern Ukrainian lands and modern manipulations of the Kremlin. *Russia's aggression against Ukraine: historical background and modern challenges*. P. P. Gai-Nizhnyk
- Dontsov, D. (2001). The modern political situation of the nation and our tasks Works. Vol.1. *Geopolitical and ideological works*, (p. 67-90). Lviv: Kalvariya.
- Dontsov, D. (2011). Engels, Marx and Lassalle about ahistorical nations. Selected Works. In 10 volumes. Vol. 1 *Political analysis (1912-1918)*, (p. 65-89). O. Bagan (Compiler). Drohobych: VF "Renaissance".
- Dontsov, D. (2011). Russian imperialism and the Ukrainian movement. Selected works: in 10 vols. Vol. 1. *Political analysis (1912-1918)*, (pp. 167-172). O. Bagan (Compiler). Drohobych-Lviv: VF "Renaissance".
- Dontsov, D. (2011). Ukrainian send to Russian liberalism. Selected works: in 10 volumes, Vol. 1. *Political analysis (1912-1918)*, (p. 243-245) Drohobych-Lviv: VF "Renaissance".
- Dontsov, D. (2016). Russian imperialism and Ukrainianism. Selected works: in 10 volumes: Vol. 10. *Works of different periods*, (p. 104-108). O. Bagan (Compiler). Drohobych-Lviv: VF "Renaissance".
- Dontsov, D. (2016). The Ukrainian question and Russian social democracy. Selected works: in 10 vols. Vol. 10. *Works of different periods*, (p. 54-66). O. Bagan (Compiler). Drohobych; Lviv: VF "Renaissance".
- Doroshenko, D. I. (1992). *Essay on the history of Ukraine*. In 2 vols. Vol. II. Kyiv: Globus.
- Ex-head of the GUR Kondratyuk: Ukrainian authorities were stuffed by Russian agents for 32 years. (2023, August 15). Retrieved from <https://gordonua.com/ukr/publications/ekshlava-hur-kondratjuk-1676851.html>
- Lozovy, V. S. (2018). Manipulation of history as a tool of the politics of division of Ukraine: strategies and practices of construction of anti-Ukrainian identity in Donbas. *Strategic priorities*, 3/4, 146-154.
- Malomuzh: "There were Russian agents among the heads of the SBU. There are more than two of them". (2023, February 12). Retrieved from <https://gordonua.com/ukr/news/politics/malomuzh-sered-kerivnikiv-sbu-buli-agenti-rosiji-jih-bilshe-dvoh-1650059.html>
- Myroslava Barchuk "I would kill him. They are not to blame, it was Putin who drugged them and is driving them to slaughter". (2023, August 15). Retrieved from <https://gordonua.com/ukr/blogs/miroslava-barchuk/ubila-b-joho-voni-ne-vinni-tse-putin-odurmaniv-i-zhene-na-uboj-tsili-den-dumaju-pro-tsju-rozmovu-i-pro-te-u-skilkokh-holovakh-probujut-primiritisja-vrosli-u-svidomist-radjanski-mifi-i-realnist-1677394.html>
- Nikilev, O. (2021). Ukraine in the context of the language policy of the state in the mid-1940s - late 1980s (on the example of Dnipropetrovsk Oblast). *Grani*, 24(2), 46-64. <https://doi.org/10.15421/172114>
- O. Skipalsky is visiting Gordon. (2023, February 15). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=fquqHKWA65Y>
- Primachenko, Ya. (2017). The historical policy of the Russian Federation and its influence on the territory of southeastern Ukraine and the Autonomous Republic of Crimea in the context of the "Russian world. *Regional history of Ukraine*, 11, 101-132.
- Russian Empire. (2023). Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Russian_empire
- Sivatska M. GLOSTER FM interview. (2023, February 12). Retrieved from <https://life.nv.ua/znamenitosti/mila-sivackaya-rasskazala-kak-ee-razozlil-akter-iz-rf-sokolovskiy-chto-aktrisa-emu-otvetila-50303781.html>
- Skoropadskyi, P. (1995). *Memories, (end of 1917 - December 1918)*. Kyiv-Philadelphia: Institute of East European Studies.

- Sytnyk, O. (2017). Historical origins of the Russian-Ukrainian war 2014–2017. *Eastern European Historical Bulletin*, 2, 71-81.
- The new head of the SBU is an officer of the Russian army*. (2013, January 10). Retrieved from <https://www.holosameryky.com/a/rl-yakymenko/1581559.html>
- The new Minister of Defense received Ukrainian citizenship*. (2012, April 11). Retrieved from <https://www.unian.ua/politics/635413-noviy-ministr-oboroni-otrimav-gromadyanstvo-ukrajini-lishe-6-rokiv-tomu.html>
- Todorov, I. Ya. (2015). The modern Ukrainian-Russian war: origins and geopolitical dimension. *East*, 3, 74-77.
- Turchenko, G. F. (2016). Historical science and the modern hybrid war of Russia against Ukraine. *Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University*, 46, 295-301.
- Udod, O. (2022.). Historical politics in the Russian Federation as a factor of militarization and mobilization of Russian society. *Ukrainian Historical Journal*, 4, 12-14.
- Vradyi, E. A. (2011). *The anarcho-communist movement in the South of Ukraine in 1905–1910*. (Abstract of the dissertation of the candidate of historical sciences: 07.00.01). Dnipro
- Vysotskyi, O. Yu. (2004). *Ukrainian Social Democrats and SRs: the experience of victories and defeats*. Kyiv: Basic values.
- Zaliznyak, L. (2016). Historical origins and civilizational prerequisites of the Russian-Ukrainian war of 2014–2016. *Ukrainoznavstvo*, 3(60), 26-39.
- Zhirov, G. B. (2014). Annexation of Crimea, causes and consequences. *Collection of scientific works of the Military Institute of Kyiv National University named after Taras Shevchenko*, 45, 68-72.